

อายุและความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในประเทศไทย*

Age and Income Inequality in Thailand

นงนุช สุนทรชวณาด์
Nongnuch Soonthornchawakan

บทคัดย่อ

งานศึกษานี้พยายามวัดผลของความแตกต่างของอายุที่มีส่วนต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในประเทศไทย งานนี้จึงใช้เทคนิคของดัชนีไทล์ที่ทำการแยกความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ตามกลุ่มอายุของแรงงานด้วยการใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ตลอดช่วงระยะเวลาที่ทำการวิเคราะห์ค่าดัชนีไทล์พบว่า มีส่วนของค่าดัชนีไทล์ระหว่างกลุ่มอายุอยู่เพียงน้อยมาก งานศึกษานี้จึงเสนอว่า “ผลของอายุ” ไม่ใช่ปัจจัยสำคัญในการกำหนดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในประเทศไทย แต่ความไม่เท่าเทียมกันภายในกลุ่มอายุมีบทบาทหลักในการกำหนดความไม่เท่าเทียมกันโดยรวม ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันภายในกลุ่มเพิ่มขึ้นตามอายุของแรงงาน อีกทั้งความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ภายในกลุ่มผู้สูงอายุมีค่าสูงกว่าแรงงานอายุน้อยและกลุ่มวัยทำงานหลัก ดังนั้น ในการดำเนินนโยบายเพื่อลดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ รัฐบาลจึงควรมุ่งลดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในกลุ่มผู้สูงอายุด้วย เช่น สร้างระบบการจ้างงานให้ผู้สูงอายุสามารถทำงานต่อไปได้ ส่งเสริมโอกาสการทำงานแก่ผู้สูงอายุ หรือสนับสนุนให้ผู้สูงอายุสามารถเพิ่มผลิตภาพในการผลิต เป็นต้น

คำสำคัญ: ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ อายุ ดัชนีไทล์ ผู้สูงอายุ

Abstract

This study attempts to investigate the contribution of age difference to the income inequality in Thailand. This is done by using the technique of Theil index decomposing income inequality by age group of labors with data from Socio-Economic Survey. During the period of analysis, the remarkable low contribution of Theil between age groups index in the Thiel index suggested that the “age effect” is not an important factor determining income inequality in Thailand. However, the within age group inequalities play an important role in the determination of the overall inequality. The result indicates that inequality within the group appears to increase with the age of labors. Moreover the income inequality within the elderly group is higher than that of the young and prime aged worker groups. Therefore, to reduce the income inequality, the government should aim to reduce the inequality within the elderly group as well, e.g., to create employment system to enable the elderly to continue working, to promote job opportunities for the elderly, or to support the elderly to increase their productivity.

Keywords: Income Inequality, Age, Theil Index, Elderly

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Faculty of Economics, Thammasat University
E-mail: nongnuch@econ.tu.ac.th

* ขอขอบคุณสำนักงานสถิติแห่งชาติที่ได้อนุเคราะห์ข้อมูลในการศึกษา

บทนำ

นับตั้งแต่ Kuznets (1955) ได้ตั้งข้อสังเกตว่าความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้มีลักษณะเป็นรูปตัวยูคว่ำ (inverted U-shaped) กล่าวคือ การพัฒนาทางเศรษฐกิจในประเทศด้อยพัฒนานอกจากจะทำให้รายได้ประชาชาติต่อหัวเพิ่มขึ้นแล้ว ยังทำให้ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนถึงระดับหนึ่ง แต่เมื่อประเทศมีการพัฒนาแล้วความไม่เท่าเทียมกันจะลดลงอย่างต่อเนื่องเนื่องจากประชากรในประเทศส่วนใหญ่สามารถได้รับส่วนแบ่งของรายได้ที่เพิ่มขึ้น ความสัมพันธ์นี้เป็นที่รู้จักกันในชื่อว่า Kuznets curve นับแต่นั้นมาก็ได้มีการศึกษาจำนวนมากที่พยายามทดสอบความสัมพันธ์ดังกล่าว โดยมีทั้งงานที่ทดสอบผลของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ และงานที่ทดสอบผลของความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ งานศึกษาที่ผ่านมามีทั้งงานที่พบความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้และความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ได้จูงใจให้คนทำงานมากขึ้นจนทำให้ผลผลิตในประเทศสูงขึ้น หรือในทางตรงข้าม ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ทำให้คนรวยมีสิทธิพิเศษจนสามารถกีดกันคนจนทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งลดทั้งศักยภาพและแรงจูงใจในการสร้างผลผลิตอันส่งผลต่อการลดต่ำลงของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ (Bourguignon, 1981; Lazear & Rosen, 1981) และมีงานศึกษาที่พบความสัมพันธ์เชิงลบระหว่างความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้และความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Alesina & Rodrik, 1994; Perotti, 1996; Barro, 2000) นั่นคือ ยิ่งประเทศมีความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้มาก เศรษฐกิจยิ่งมีการเจริญเติบโตที่ลดลง โดยเฉพาะมีงานศึกษาหลายชิ้น เช่น Barro (2000) และ Cornia, Addison, & Kiiski (2004) เป็นต้น ที่พบว่าสำหรับประเทศกำลังพัฒนาแล้ว ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ส่งผลให้มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจต่ำ

นักเศรษฐศาสตร์ได้อธิบายสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่ส่งผลให้ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ที่ส่งผลเสียต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เช่น ความไม่สมบูรณ์ของตลาดเงินกู้ (imperfect credit market) ซึ่งทำให้คนจนไม่สามารถกู้เงินจึงขาดแรงจูงใจในการลงทุน (Aghion, Caroli, & Garcia-Penalosa, 1999) โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาที่ทั้งชนชั้นกลางและคนจนไม่สามารถกู้เงินเพื่อลงทุนในทุนมนุษย์ ทำให้มีการกระจุกตัวของรายได้ในกลุ่มระดับรายได้สูง (Galor & Zeira, 1993) หรือความรู้ประสิทธิภาพของ

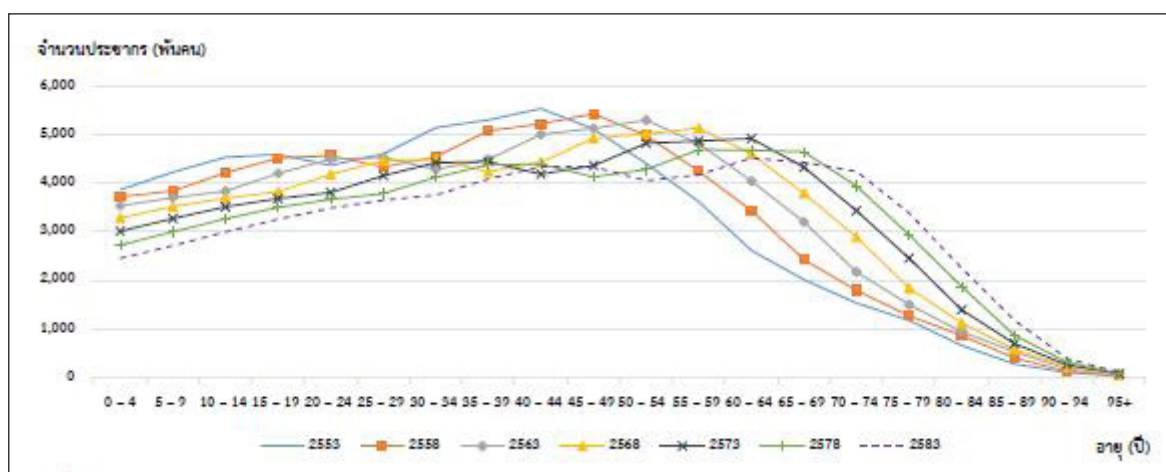
นโยบายการคลังของประเทศ เช่น ประเทศมีการใช้จ่ายต่อสุขภาพและการศึกษาพื้นฐานที่ไม่เพียงพอ จึงยังทำให้การสะสมทุนมนุษย์ของประชาชนลดน้อยลง และยังทำให้ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจต่ำ (Behrman, Birdsall, & Szekely, 2000) เป็นต้น

นอกจากสภาพแวดล้อมข้างต้นแล้ว ยังมีแนวคิดที่อธิบายถึงสภาพแวดล้อมด้านโครงสร้างอายุของประชากรที่ส่งผลต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในระบบเศรษฐกิจจากการที่คนทำงานในช่วงแรกของวงจรชีวิตมักมีรายได้ที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วตามอายุจนกระทั่งสูงสุด และจากนั้นเมื่อแรงงานมีอายุมากขึ้น รายได้จึงเพิ่มในอัตราที่ลดลง และจากนั้นเมื่อแรงงานมีอายุมากขึ้น รายได้จึงเพิ่มในอัตราที่ลดลง ทั้งนี้ เป็นที่ทราบร่วมกันโดยแพร่หลายว่า โครงร่างผลตอบแทนตามอายุของแรงงาน (age-earnings profile) ที่แสดงโดยความสัมพันธ์ระหว่างรายได้และอายุของแรงงานมีลักษณะเป็นเส้นโค้งเข้าหาอายุของแรงงาน (Mincer, 1958; 1974; Psacharopoulos, 1985; Polachek, 2007) ผลของความแตกต่างของรายได้ตามอายุ รวมทั้งการที่ตลาดแรงงานประกอบด้วยแรงงานที่มีอายุแตกต่างกัน ในระบบเศรษฐกิจจึงมีการกระจายตัวของรายได้ของแรงงาน ความแตกต่างของรายได้ของแรงงานอายุที่ต่างกันนี้อาจนำมาซึ่งปัญหาของความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ในสังคม ยิ่งไปกว่านั้น การกระจายของรายได้ก็ขึ้นกับโครงสร้างอายุของประชากรในระบบเศรษฐกิจนั้นๆ โดยหากประชากรมีอายุชื่อยาวนานขึ้นและมีสัดส่วนของประชากรสูงอายุที่มีรายได้น้อยกว่าประชากรวัยหนุ่มสาวมากขึ้น ก็อาจทำให้ระบบเศรษฐกิจมีความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้สูงขึ้น งานศึกษาของ Langoni (1973) เป็นงานหนึ่งในยุคต้นๆ ที่พบว่า การเปลี่ยนแปลงในอายุแรงงานในตลาดแรงงานส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการกระจายรายได้ในบราซิลช่วงปี ค.ศ. 1960-1970 และ Paglin (1975) ได้ชี้ให้เห็นถึงผลของอายุต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในระบบเศรษฐกิจ โดยเขาได้อธิบายให้เห็นว่า การที่คนมีตำแหน่งงานที่แตกต่างกันตามวงจรชีวิต เช่น การเพิ่งเข้าไปในตลาดแรงงานของคนหนุ่มสาว แรงงานสูงอายุ และผู้ที่เกษียณจากการทำงานแล้ว เป็นต้น ทำให้คนมีรายได้แตกต่างกันตามอายุ ประกอบกับการกระจายของโครงสร้างอายุของประชากร จึงส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในความเป็นอยู่ของคนในสังคม รัฐจึงจำเป็นต้องใช้มาตรการต่างๆ เพื่อบรรเทาความยากจนให้ประชาชนมีความอยู่ดีกินดีขึ้น จากนั้นก็ได้มีงานศึกษาเกี่ยวกับผลของอายุต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้มากขึ้น

สำหรับประเทศไทยนั้น ที่ผ่านมามีงานศึกษาเกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้จำนวนมาก และพบความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้นับตั้งแต่เริ่มมีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในปี พ.ศ. 2504 (Krongkaew & Tinakorn, 1985; Sarntisart, 2000; Tinakorn, 2002) งานศึกษาที่ผ่านมามีพยายามอธิบายสาเหตุของความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ในประเทศไทย ซึ่งมีทั้งจากความแตกต่างของถิ่นที่อยู่ (เขตเมือง หรือชนบท หรือภูมิภาค) จากความแตกต่างของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น ในหรือนอกภาคเกษตร และจากคุณภาพแรงงาน เช่น ระดับการศึกษาและอายุ (Tinakorn, 2002) แต่ก็เป็นการศึกษาโดยวัดความแตกต่างของรายได้ของหัวหน้าครัวเรือน

จากการที่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรโดยมีการเพิ่มขึ้นของประชากรสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) อย่างรวดเร็ว โดยคิดเป็นสัดส่วนของประชากรทั้งหมดเพียงร้อยละ 11.5 ในปี พ.ศ. 2543 แล้วเพิ่มเป็นสัดส่วนร้อยละ 13.2 ในปี พ.ศ. 2553 และคาดว่าจะสูงถึงร้อยละ 26.6 ในปี พ.ศ. 2573 (Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute, 2010; Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute, 2013) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรจึงส่งผลให้โครงสร้างแรงงานในตลาดแรงงานมีการเปลี่ยนแปลงโดยมีแรงงานหนุ่มสาวและแรงงานวัยกลางคนลดน้อยลง และจะเปลี่ยนไปมีแรงงานสูงอายุเพิ่มมากขึ้น (ดังแสดงในภาพที่ 1) อีกทั้งในบางอาชีพ เช่น อาชีพบริการในภาคการขนส่ง ขยายปลั๊ก และภาคโรงแรมและภัตตาคารนั้น เมื่อถึงระดับ

สูงสุดในวัยหนุ่มสาว รายได้ของแรงงานลดลงอย่างรวดเร็วเช่นกัน (Soonthornchawakan, 2016b) ดังนั้น หากความแตกต่างของอายุเป็นปัจจัยสำคัญต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในประเทศไทย การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรนั้นนอกจากจะส่งผลโดยตรงต่อการกระจายรายได้แล้วย่อมส่งผลต่อภาวะสังคมและเศรษฐกิจในประเทศด้วย งานศึกษานี้จึงมุ่งวัดผลของความแตกต่างของอายุต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในประเทศไทย ทั้งนี้เพื่อให้สามารถอธิบายสาเหตุของอายุต่อการกระจายรายได้ งานศึกษานี้จึงทำการศึกษาโดยใช้รายได้ส่วนบุคคลของผู้ที่ทำงานเป็นลูกจ้างและประมาณค่ารายได้ส่วนบุคคลผู้ประกอบอิสระ แล้วจึงทำการวัดค่าความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ที่เกิดจากการแยกรายได้ตามกลุ่มอายุของแรงงาน อย่างไรก็ตาม งานศึกษานี้พบว่า ผลของอายุต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้มีค่าน้อยมาก โดยสาเหตุสำคัญของความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในประเทศไทยมาจากความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ภายในแต่ละกลุ่มอายุของแรงงาน ทั้งนี้ ยิ่งแรงงานมีอายุมากขึ้นก็มีความไม่เท่าเทียมกันภายในกลุ่มมากขึ้น โดยในกลุ่มแรงงานที่เป็นลูกจ้างมีค่าความไม่เท่าเทียมกันภายในกลุ่มสูงสุดที่กลุ่มอายุ 60-64 ปี ในขณะที่ในกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอิสระมีค่าความไม่เท่าเทียมกันภายในกลุ่มสูงสุดตั้งแต่อายุ 55-59 ปีและยังคงสูงในกลุ่มอายุ 60-64 ปี ดังนั้นในการดำเนินนโยบายเพื่อลดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในประเทศไทยจึงควรมุ่งลดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในกลุ่มผู้สูงอายุด้วย

หมายเหตุ: การสร้างภาพจากข้อมูลการคาดประมาณประชากรโดยสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2556

ภาพที่ 1 การคาดการณ์ประชากรในประเทศไทย พ.ศ. 2553-2583

ที่มา: Pratumtararat (2016)

วิธีการศึกษาและข้อมูลที่ใช้

งานศึกษาเกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ของประเทศไทยที่ผ่านมา มักอยู่บนพื้นฐานของความคิดที่ว่าทุกคนในครัวเรือนได้รับรายได้จากการทำงานเท่ากัน ดังนั้นการวัดรายได้ส่วนบุคคลจึงมักใช้รายได้เฉลี่ยต่อหัวซึ่งคำนวณจากรายได้ต่อครัวเรือนจากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนจำนวนสมาชิกในครัวเรือน เช่น งานศึกษาของ Krongkaew and Tinakorn (1985); Sarntisart (2000); Tinakorn (2002); และ Permpoonwivat and Choiejit (2014) เป็นต้น ทั้งนี้ การศึกษาที่ผ่านมามักใช้สัมประสิทธิ์ Gini (Gini coefficient) ซึ่งวัดการกระจายรายได้โดยไม่ได้มีการแยกส่วนประกอบของรายได้ แม้งานศึกษาเหล่านั้นจะมีการใช้สัมประสิทธิ์ Gini แสดงการกระจายรายได้ของแต่ละกลุ่มของประชากร หรือใช้ดัชนีอื่นๆ ซึ่งมีการแยกกลุ่มของประชากร แต่ยังไม่ได้อาศัยอายุของแรงงานที่ทำงานและการได้รับผลตอบแทนโดยตรง เช่น การศึกษาของ Krongkaew and Tinakorn (1985) ที่ใช้ดัชนีไทล์ (Theil index) วัดการกระจายรายได้ของครัวเรือนต่อหัวโดยแยกเขตเมือง-ชนบทและภูมิภาค และการศึกษาของ Permpoonwivat and Choiejit (2014) ที่ใช้สัมประสิทธิ์ Gini วัดการกระจายรายได้ของประชากรใน-นอกภาคเกษตร และภูมิภาคโดยแยกตามเพศ สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับผลของอายุต่อการกระจายรายได้ที่ผ่านมา นั้น ได้อยู่บนแนวคิดที่ว่า ทุกคนในครัวเรือนได้รับรายได้จากการทำงานเท่ากันจึงใช้อายุของหัวหน้าครัวเรือน เช่น งานศึกษาของ Hutaseranee and Jitsuchon (1988, as cited in Sarntisart, 1994) ใช้ดัชนีชอร์ลอคส์ (shorrock's index) วัดการกระจายรายได้โดยการแยกส่วนประกอบของรายได้ด้วยอายุของหัวหน้าครัวเรือน ส่วนงานศึกษาของ Fofack and Zeufack (1999) ได้ใช้ดัชนีไทล์วัดการกระจายรายได้ของครัวเรือนต่อหัวโดยการแยกส่วนประกอบตามอายุของหัวหน้าครัวเรือน และงานศึกษาของ Boonyamanond and Holmuyoung (2010) ใช้ดัชนีชอร์ลอคส์วัดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ โดยใช้รายได้ครัวเรือนและแยกกลุ่มประชากรย่อยเป็นครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุเป็นหัวหน้าครัวเรือนและครัวเรือนที่มีแรงงานวัยทำงานเป็นหัวหน้า

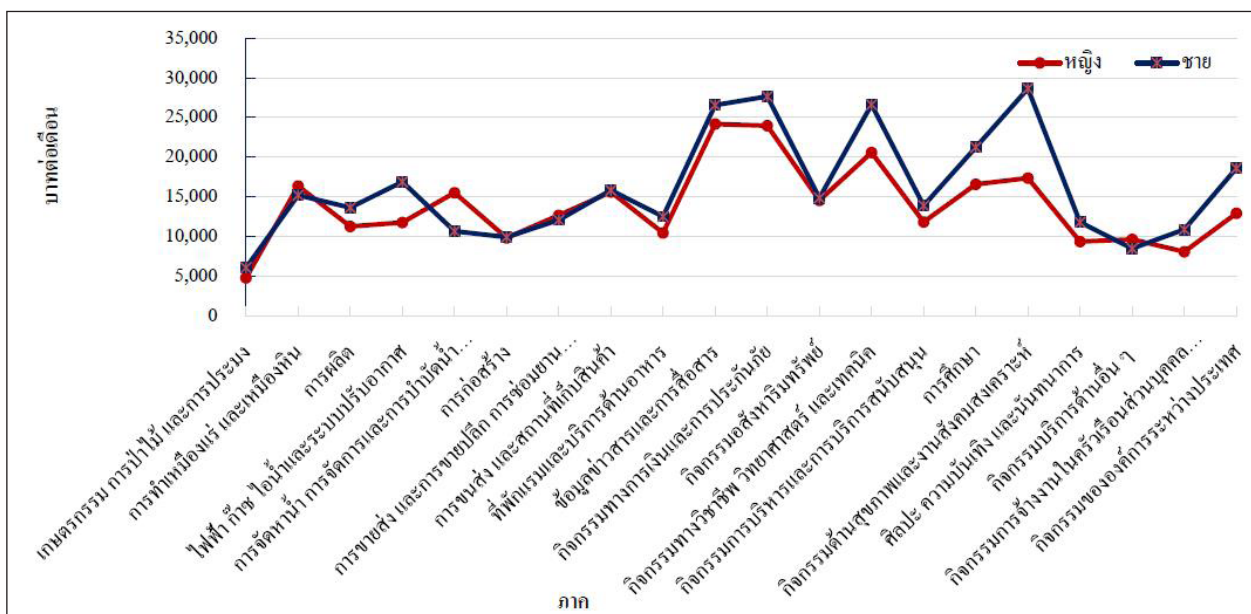
- การประมาณค่าผลตอบแทนแรงงาน

เพื่อวัดการกระจายรายได้ที่คนสามารถนำมาใช้จ่ายได้ตลอดทั้งปีซึ่งทำให้สามารถสร้างข้อเสนอทางนโยบายเพื่อความเท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ของประเทศไทยรายได้ที่นำมาใช้ในการศึกษาจึงเป็นผลตอบแทนจากการ

ทำงานของแรงงาน (earned income) จากข้อมูลรายได้จากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Socio Economic Survey: SES) ปี พ.ศ. 2549 2550 2552 2554 และ 2556 การศึกษานี้แบ่งแรงงานตามสถานภาพการทำงานออกเป็นแรงงานที่เป็นลูกจ้าง (employee) ทั้งที่เป็นลูกจ้างเอกชน ลูกจ้างรัฐบาล และลูกจ้างรัฐวิสาหกิจที่ได้รับค่าตอบแทนในรูปของค่าจ้างหรือเงินเดือน (wages or salary income) และผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระ (self-employed worker) ที่เป็นทั้งผู้ประกอบการธุรกิจส่วนตัว ผู้ที่ช่วยงานในธุรกิจครัวเรือน หรือผู้ที่ทำงานโดยเป็นสมาชิกของกลุ่มสหกรณ์ ซึ่งอยู่ทั้งในภาคเกษตรและในภาคธุรกิจนอกภาคเกษตร ในขณะที่ข้อมูลรายได้ของลูกจ้างนั้นสามารถแยกเป็นข้อมูลรายบุคคลโดยตรงจาก SES แต่ข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ของผู้ประกอบอาชีพอิสระจาก SES นั้นอยู่ในรูปของครัวเรือน หากงานศึกษาใช้รายได้ของบุคคลเป็นค่าเฉลี่ยของรายได้ครัวเรือนนั้นหมายถึงงานศึกษาอยู่บนข้อสมมติที่ว่าแรงงานในครัวเรือนมีรายได้เท่ากัน นั่นคือ เส้นโครงสร้างผลตอบแทนตามอายุ (age-earnings profile) มีลักษณะแบน แต่จากแนวคิดที่ว่าเส้นโครงสร้างผลตอบแทนตามอายุมีลักษณะเป็นเส้นโค้งตามอายุ (Mincer, 1958; 1974) ด้วยเหตุที่แรงงานอายุน้อย (young aged workers) และแรงงานสูงอายุ (old aged workers) ไม่สามารถสร้างผลิตภาพได้เท่ากับแรงงานในวัยทำงานหลัก (prime aged workers) แรงงานในแต่ละระดับอายุจึงได้รับผลตอบแทนจากการทำงานไม่เท่ากัน ทำให้ Paglin (1975) ชี้ว่า อายุเป็นเหตุพื้นฐานที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ของคน ดังนั้น งานศึกษานี้จึงทำการประมาณค่ารายได้ของผู้ประกอบอาชีพอิสระจากข้อมูลรายได้ครัวเรือนให้เป็นข้อมูลรายบุคคล โดยอยู่บนพื้นฐานของข้อสมมติที่ว่าแรงงานแต่ละคนที่อายุต่างกันย่อมได้รับส่วนแบ่งของรายได้ในครัวเรือนไม่เท่ากัน

งานศึกษาที่ผ่านมาหลายชิ้นได้ศึกษาความเกี่ยวเนื่องระหว่างการประกอบอาชีพอิสระและลักษณะของประชากร โดยพบความแตกต่างระหว่างเพศ อายุ และการศึกษาต่อการประกอบอาชีพอิสระ (Georgellis & Wall, 2000; Fairlie, 2005; Giandrea, Cahill, & Quinn, 2008; Hipple, 2010) สำหรับประเด็นทางด้านอายุของแรงงานนั้น งานศึกษาเหล่านี้ยังได้อธิบายความเกี่ยวเนื่องของการประกอบอาชีพอิสระและอายุของแรงงานอีกด้วยว่าแนวโน้มของการประกอบอาชีพอิสระเพิ่มขึ้นตามอายุของแรงงาน เนื่องจากแรงงานสูงอายุมีประสบการณ์ในการทำงาน จึงมีความชำนาญทางด้านการจัดการและมีเงินทุนมากพอ จึงมีโอกาสดำเนินการธุรกิจ

ประกอบอาชีพอิสระ และเมื่อแรงงานเหล่านั้นเกษียณอายุจากการทำงานเป็นลูกจ้างในตลาดแรงงาน ก็เปลี่ยนมาประกอบอาชีพอิสระได้ อีกทั้งการประกอบอาชีพอิสระนั้นสามารถทำได้นานตรงเท่าที่แรงงานต้องการ นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาถึงประเภทของอุตสาหกรรมที่แรงงานทำงานอยู่ก็พบว่า ผลตอบแทนของแรงงานในประเทศไทยนั้นมีความแตกต่างกันตามประเภทของอุตสาหกรรม ดังแสดงในภาพที่ 2

หมายเหตุ: คำนวณจากข้อมูลระดับย่อยการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร รายไตรมาส: ไตรมาสที่ 4 พ.ศ. 2558
โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ

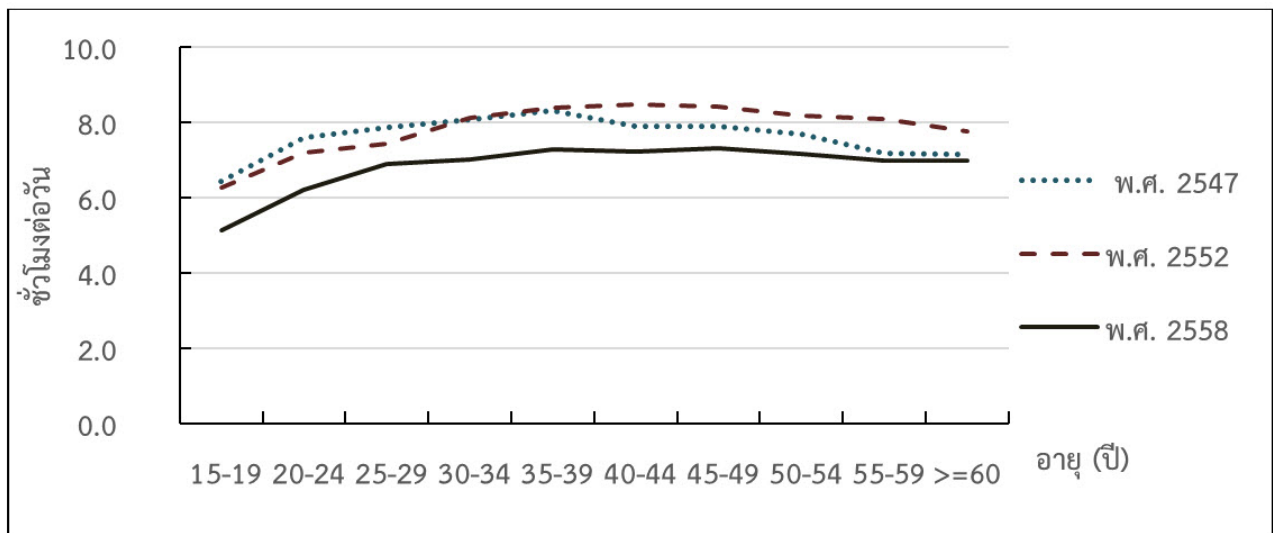
ภาพที่ 2 ค่าจ้างเฉลี่ยของลูกจ้างเอกชนแยกตามประเภทอุตสาหกรรม

ที่มา: Soonthornchawakan (2016a)

งานศึกษานี้จึงได้ประยุกต์ใช้วิธีของ Khunkarnrai (2013) ซึ่งได้ทำการประมาณค่ารายได้ผู้ประกอบอาชีพอิสระรายบุคคลที่อาศัยในครัวเรือน ซึ่งได้ดำเนินการประมาณรายได้ข้อสมมติที่ว่า แรงงานผู้ประกอบอาชีพอิสระได้รับผลตอบแทนเฉลี่ยเท่ากับแรงงานที่มีสถานะเป็นลูกจ้างที่อยู่กลุ่มอายุเดียวกัน และมีเพศและระดับการศึกษาและทำงานในอุตสาหกรรมเดียวกันตามแบบงานศึกษาของ Young (1995) และ Freeman (2011) งานศึกษานี้ได้ประมาณการค่าเฉลี่ยของผลตอบแทนของลูกจ้างมาเป็นฐานในการประมาณค่าของผลตอบแทนของแรงงานผู้ประกอบอาชีพอิสระที่อยู่กลุ่มอายุ เพศ และระดับการศึกษาเดียวกัน โดยมีการแบ่งเพศชาย-หญิง และกลุ่มอายุ ดังนี้ อายุ 15-19 ปี อายุ 20-24 ปี อายุ 25-29 ปี อายุ 30-34 ปี อายุ 35-39 ปี อายุ 40-44 ปี อายุ 45-49 ปี อายุ 50-54 ปี อายุ 55-59 ปี และอายุ 60 ปีขึ้นไป รวมทั้งสิ้น 10 กลุ่มอายุ และผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลายและอนุปริญญา

อาชีวศึกษาและประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระดับปริญญาตรี
ขึ้นไป และกลุ่มที่ไม่ทราบระดับการศึกษารวม 5 กลุ่ม

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ Khunkarnrai (2013) ได้พิจารณาเพียงความแตกต่างในการใช้เวลาทำงานของแรงงานที่เป็นลูกจ้างและผู้ประกอบอาชีพอิสระเพื่อนำมาใช้ในการแบ่งรายได้ในครัวเรือน แต่จากการสำรวจการใช้เวลาของประชากร (time use survey) ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2547 2552 และ 2558 ที่แสดงถึงความแตกต่างของแรงงานแต่ละกลุ่มอายุในการใช้เวลาในการทำงาน ดังแสดงด้วยภาพที่ 3 งานศึกษานี้จึงคำนึงถึงแนวความคิดที่ว่า คนอายุต่างกันมีความสามารถในการทำงานได้ไม่เท่ากัน งานศึกษานี้จึงนำค่าเฉลี่ยของเวลาที่แรงงานแต่ละกลุ่มอายุใช้ในการทำงานมาใช้ในการคำนวณส่วนแบ่งรายได้ของสมาชิกในครัวเรือน โดยได้นำเวลาการทำงานของประชากรแต่ละกลุ่มอายุโดยเฉลี่ยจากข้อมูลการสำรวจการใช้เวลาของประชากรมาใช้กับข้อมูลทางด้านรายได้ของแรงงานจาก SES

ภาพที่ 3 การใช้เวลาการทำงานโดยเฉลี่ยในการให้บริการที่ก่อให้เกิดรายได้ของครัวเรือนของประชากรไทย
ที่มา: สร้างจากข้อมูลของ National Statistical Office (2004; 2009; 2015)

งานศึกษานี้ได้คำนวณผลตอบแทนของแรงงานในครัวเรือนจากสองในสามของกำไรสุทธิของครัวเรือน ดังแนวคิดทั่วไปที่ว่าจากกำไรสุทธิจากการผลิตนั้น หนึ่งในสาม คือ ส่วนแบ่งของปัจจัยทุน และสองในสาม คือ ส่วนแบ่งของแรงงานที่ใช้ในการผลิต (Krueger, 1999; Guscina, 2006; Freeman, 2011) โดยสมาชิกครัวเรือนแต่ละคนได้รับส่วนแบ่งของผลตอบแทนนี้ตามสัดส่วนของการมีส่วนร่วมในการทำงานในครัวเรือน ดังขั้นตอนการประมาณค่า (impute) แสดงด้วยตัวอย่างดังนี้

ขั้นตอนที่ 1: ประมาณค่าเฉลี่ยของผลตอบแทนแรงงานที่เป็นลูกจ้าง

สมมติว่า ค่าจ้างเฉลี่ยของลูกจ้างเพศหญิงอายุ 35-39 ปี สำเร็จการศึกษาระดับอาชีวศึกษา เท่ากับ 15,000 บาท

ค่าจ้างเฉลี่ยของลูกจ้างเพศชายอายุ 40-44 ปี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี เท่ากับ 30,000 บาท

ขั้นตอนที่ 2: นำค่าเฉลี่ยของผลตอบแทนแรงงานที่เป็นลูกจ้างที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาเป็นฐานของผลตอบแทนแรงงานผู้ประกอบการอาชีพอิสระในครัวเรือน

สมมติว่า ในครัวเรือนหนึ่งมีสมาชิกครัวเรือน คือ น.ส.ชม และนายชอบ

น.ส.ชม เป็นเพศหญิงอายุ 35-39 ปี สำเร็จการศึกษาระดับอาชีวศึกษา จึงควรได้รับผลตอบแทนเท่ากับ 15,000 บาท

นายชอบ เป็นเพศชายอายุ 40-44 ปี สำเร็จการศึกษา ระดับปริญญาตรี จึงควรได้รับผลตอบแทนเท่ากับ 30,000 บาท

ขั้นตอนที่ 3: คำนวณสัดส่วนของค่าตอบแทนที่สมาชิกครัวเรือนควรได้รับ

ถ้าเฉลี่ยแล้วคนอายุ 34-39 ปี ทำงาน 7.5 ชั่วโมงต่อวัน และคนอายุ 40-44 ปี ทำงาน 8.9 ชั่วโมงต่อวัน

น.ส.ชม ทำรายได้และควรได้รับส่วนแบ่งรายได้เท่ากับ

$$\frac{15,000 \times 7.5}{(15,000 \times 7.5) + (30,000 \times 8.9)} = 0.30$$

นายชอบ ทำรายได้และควรได้รับส่วนแบ่งรายได้เท่ากับ

$$\frac{30,000 \times 8.9}{(15,000 \times 7.5) + (30,000 \times 8.9)} = 0.70$$

ขั้นตอนที่ 4: กระจายผลตอบแทนแรงงานแก่สมาชิกครัวเรือน

สมมติว่า สองในสามของกำไรสุทธิของครัวเรือนนี้ เท่ากับ 100,000 บาทต่อปี

น.ส.ชม จึงควรได้รับผลตอบแทนแรงงานเท่ากับ $100,000 \times 0.30 = 30,000$ บาท

นายชอบ จึงควรได้รับผลตอบแทนแรงงานเท่ากับ $100,000 \times 0.70 = 70,000$ บาท

- การวัดค่าความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้

ในการวัดค่าความไม่เท่าเทียมกันนั้น สามารถใช้ดัชนีต่างๆ เช่น สัมประสิทธิ์ Gini ดัชนีโพลี ดัชนีเชอร์ล็อก เป็นต้น แต่เนื่องจากการคำนวณค่าดัชนีโพลีซึ่งนำเสนอขึ้นเพื่อวัดความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ โดย Theil (1967) นั้นเป็นวิธีที่ง่ายและสามารถใช้จัดลำดับความไม่เท่าเทียมกันได้ชัดเจน จึงเป็นที่นิยมในการนำมาใช้แยก (decompose) ข้อมูลออกเป็นกลุ่มตามความสนใจและวิเคราะห์ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่ม ดังนั้น เพื่อให้สามารถบอกได้ถึง ความแตกต่างของอายุต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ งานศึกษานี้จึงแบ่งแรงงานเป็นกลุ่มอายุต่างๆ และวัดค่าความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในประเทศไทยโดยใช้ดัชนีโพลี ดังเช่น วิธีการศึกษาของ Mookherjee and Shorrocks (1982); Estudillo (1997); Akita, Lukman, and Yamada (1999); Karunaratne (2000); และ Beblo and Knaus (2001) ในการคำนวณค่าดัชนีโพลี (T) ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของรายได้เฉลี่ยของแต่ละกลุ่ม โดยเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยของรายได้ของแรงงานทั้งหมดดังแสดงในสมการ (1) ค่าดัชนีโพลีโดยรวมสามารถแยกส่วนประกอบออกเป็นผลของความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ภายในกลุ่มที่เรียกว่า Theil within (T^W) ซึ่งแสดงในสมการ (3) และความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างกลุ่มที่เรียกว่า Theil Between (T^B) ซึ่งเป็นค่าที่วัดความแตกต่างโดยเปรียบเทียบระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มย่อยดังแสดงในสมการ (4) ดังนั้น การศึกษาความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้โดยการแยกประชากรออกเป็นกลุ่มอายุนั้น จึงได้ใช้ค่าความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างกลุ่มอายุ (T^B) แสดงถึงผลของอายุ (age effect) ต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในประเทศ

$$T = \frac{\sum_{i=1}^n \left[\frac{x_i}{n} \ln \left(\frac{x_i}{\bar{x}} \right) \right]}{\sum_{j=1}^n x_j} \dots\dots\dots(1)$$

$$T = T^W + T^B \dots\dots\dots(2)$$

$$T^W = \sum_{k=1}^{12} w_k T_k \quad \text{โดย} \quad T_k = \frac{\sum_{j=1}^{n^k} w_j^k \ln \left(\frac{x_j^k}{\bar{x}^k} \right)}{\sum_{j=1}^{n^k} w_j^k} \dots\dots\dots(3)$$

$$T^B = \sum_{k=1}^{12} w_k \ln \left(\frac{\bar{x}^k}{\bar{x}} \right) \dots\dots\dots(4)$$

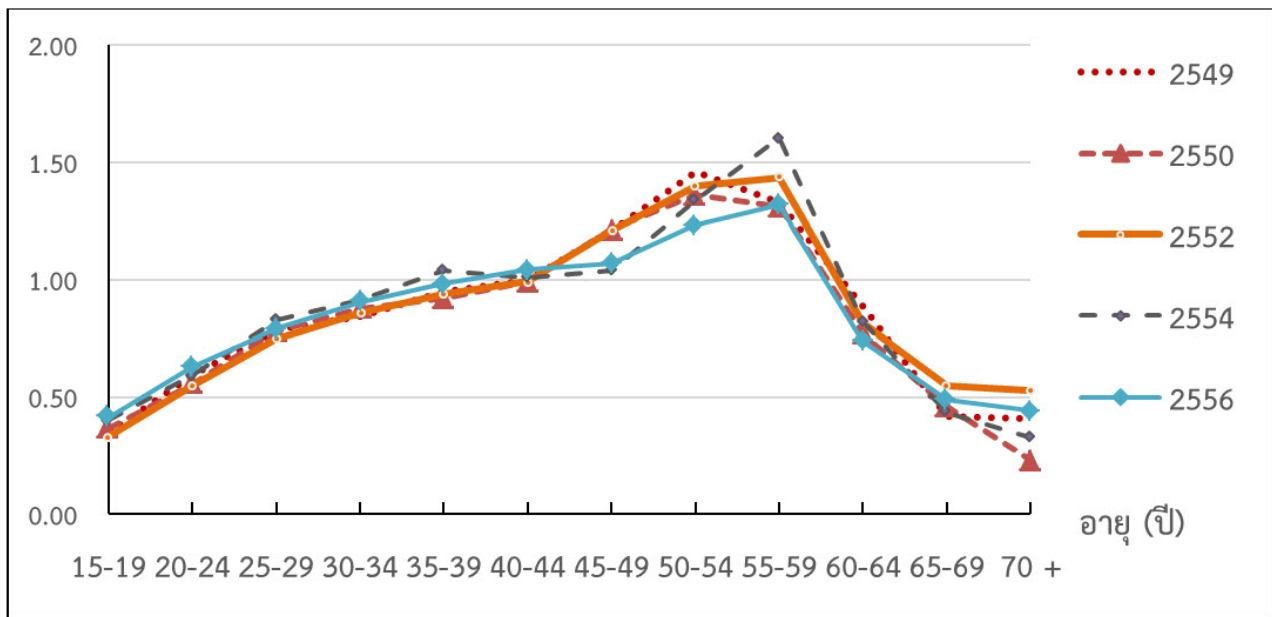
เพื่อให้สังเกตความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ของผู้สูงอายุได้ละเอียดมากขึ้นเนื่องจากจำนวนผู้สูงอายุในช่วงอายุ 60-69 ปีกว่าครึ่งยังคงมีสุขภาพดี (Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute, 2013) จึงมีโอกาสดังผู้สูงอายุกลุ่มนี้ยังคงสามารถทำงานและมีรายได้อยู่ โดยยังพบผู้สูงอายุในช่วงอายุ 60-64 ปีที่ยังคงทำงานอยู่มากในบางภาคเศรษฐกิจที่ใช้แรงงานเข้มข้น (Soonthornchawakan, 2016b) งานศึกษานี้จึงแบ่งกลุ่มอายุของแรงงานเป็น 12 กลุ่ม ดังนี้ อายุ 15-19 ปี อายุ 20-24 ปี อายุ 25-29 ปี อายุ 30-34 ปี อายุ 35-39 ปี อายุ 40-44 ปี อายุ 45-49 ปี อายุ 50-54 ปี อายุ 55-59 ปี อายุ 60-64 ปี อายุ 65-69 ปี และอายุ 70 ปีขึ้นไป สมการข้างต้นนี้จึงแสดงถึงการแยกข้อมูล (x) ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด n ออกเป็น 12 กลุ่ม ซึ่งในที่นี้มีจำนวนกลุ่มอายุ 12 กลุ่มอายุ n^k คือ จำนวนของแรงงานในแต่ละกลุ่ม $\bar{x}^k$ คือ ค่าเฉลี่ยของรายได้ในแต่ละกลุ่ม $\bar{x}$ คือ ค่าเฉลี่ยของรายได้ของแรงงานทั้งหมด w_k คือ ส่วนแบ่งของรายได้ของกลุ่ม k ต่อรายได้ทั้งหมด w_j^k คือ ส่วนแบ่งรายได้ของแต่ละคนในแต่ละกลุ่ม T_k จึงเป็นดัชนีโพลีของแต่ละกลุ่มนั่นเอง ถ้าหากทุกคนมีรายได้เท่ากับค่าเฉลี่ย จะมีค่า $T = 0$ คือ มีความเท่าเทียมกันทางรายได้โดยสมบูรณ์ (perfect equality) ในกรณีที่ความไม่เท่าเทียมกันโดยสมบูรณ์ (perfect inequality) นั้น จะมีคนเดียวที่มีรายได้ส่วนคนอื่น ๆ ไม่มีรายได้เลย โดยจะมีค่า $T = \ln(n)$ ดังนั้น ดัชนีโพลีจึงไม่มีค่าสูงสุด แต่ถ้าพบค่าดัชนีโพลีสูงแสดงถึงความไม่เท่าเทียมกันที่สูงนั่นเอง ทั้งนี้ งานศึกษานี้ได้คำนวณดัชนีโพลีที่มีการแยกแรงงานออกเป็นกลุ่มอายุทั้งในภาพรวมแรงงานทั้งหมด และดัชนีโพลีของแรงงานที่เป็นลูกจ้างและผู้ประกอบอาชีพอิสระด้วย

ผลการศึกษา

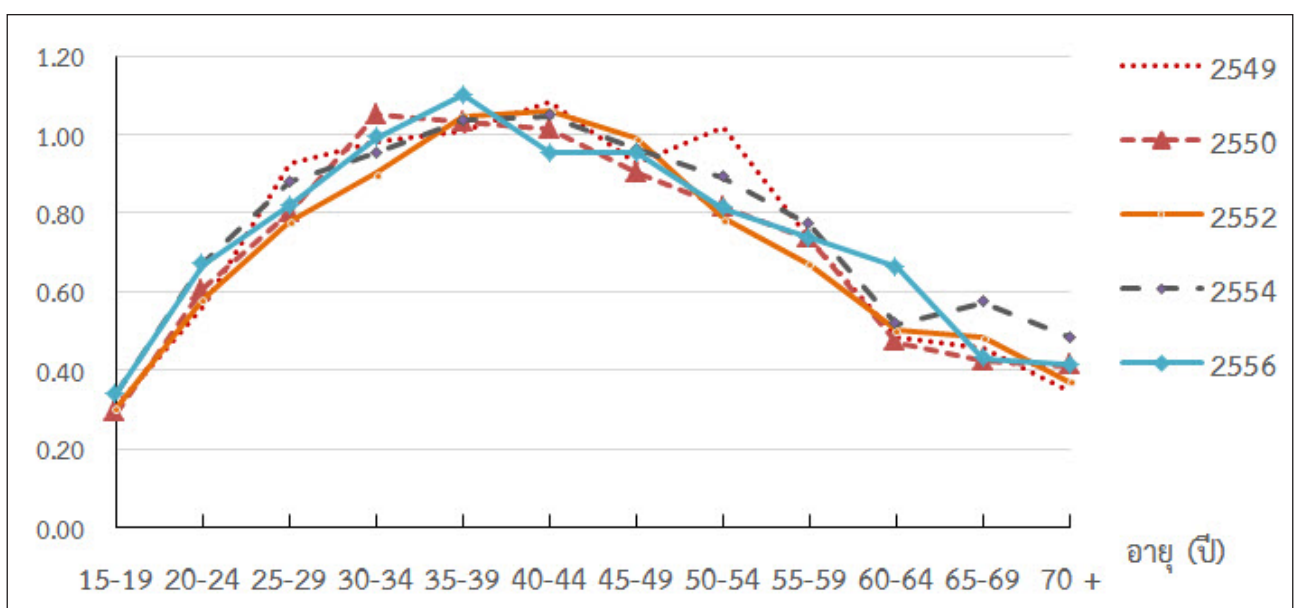
ภาพที่ 4 และภาพที่ 5 แสดงค่าเฉลี่ยของผลตอบแทนแรงงานตามอายุโดยเปรียบเทียบกับผลตอบแทนเฉลี่ยของแรงงานวัยทำงานหลักอายุ 30-49 ปีของไทยในช่วงปี พ.ศ. 2549-2556 ทั้งผลตอบแทนแรงงานที่เป็นลูกจ้าง (แสดงด้วยภาพที่ 4) และผลตอบแทนแรงงานที่เป็นผู้ประกอบการอาชีพอิสระ (แสดงด้วยภาพที่ 5) มีลักษณะไม่ต่างจากงานศึกษาที่ผ่านมาในประเทศไทย ทั้งนี้ Khunkarnrai (2013) ระบุว่าเมื่อแรงงานอายุน้อยได้รับผลตอบแทนต่ำ แต่เมื่อแรงงานอายุมากขึ้นก็ได้รับผลตอบแทนสูงขึ้น โดยแรงงานกลุ่มที่ได้รับ

ผลตอบแทนสูงสุดเป็นแรงงานสูงอายุที่มีอายุมากกว่า 50 ปี ในปี พ.ศ. 2556 ซึ่งลูกจ้างอายุ 55-59 ปีเป็นกลุ่มที่ทำรายได้สูงสุด เนื่องจากในประเทศไทยนั้น ลูกจ้างโดยทั่วไปต้องเกษียณอายุออกไปไม่เกินอายุครบหกสิบปีบริบูรณ์ ดังนั้น ลูกจ้างอายุ 60 ปีขึ้นไปจึงมีรายได้ที่ลดต่ำลงจากเดิม

อย่างมาก สำหรับผู้ประกอบการอาชีพอิสระกลุ่มวัยกลางคน อายุประมาณ 30 ปีตอนปลายถึงอายุประมาณ 40 ปีตอนต้น เป็นผู้ที่สามารถทำรายได้สูงสุด อย่างไรก็ตาม รายได้ของผู้ประกอบการอิสระไม่ลดลงรวดเร็วเมื่อสูงอายุเนื่องจากยังสามารถทำงานต่อไปได้อีกจนหยุดทำงานด้วยตนเอง

ภาพที่ 4 ค่าเฉลี่ยของผลตอบแทนแรงงานของลูกจ้าง พ.ศ. 2549-2556
ที่มา: คำนวณโดยผู้วิจัย

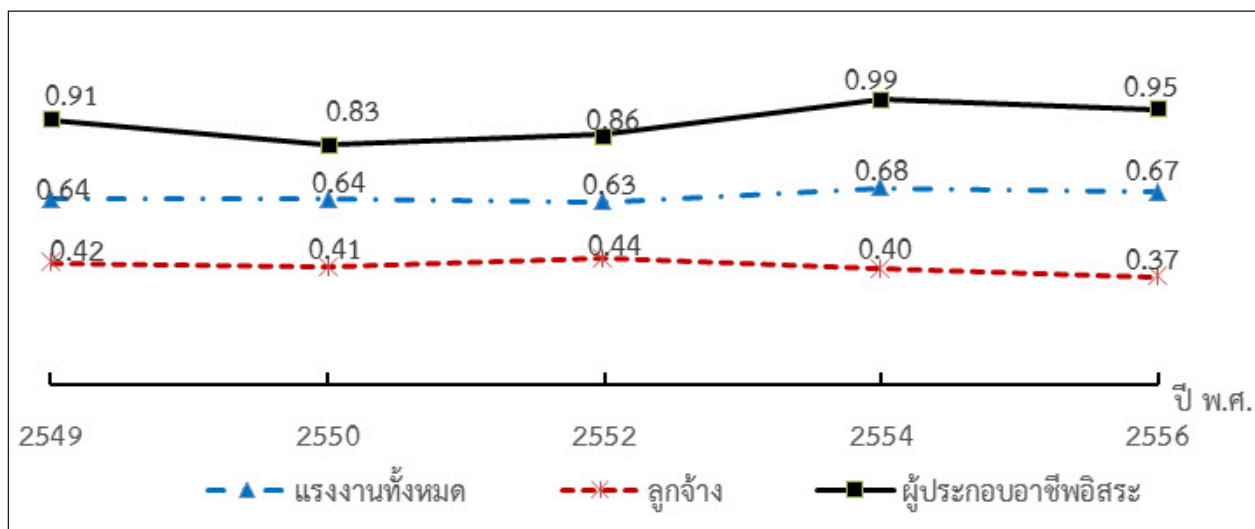

ภาพที่ 5 ค่าเฉลี่ยของผลตอบแทนแรงงานของผู้ประกอบอาชีพอิสระ พ.ศ. 2549-2556
ที่มา: คำนวณโดยผู้วิจัย

- ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในประเทศไทย

ภาพที่ 6 แสดงค่าดัชนีโกล์โดยรวมในช่วง พ.ศ. 2549-2556 แสดงถึงความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในประเทศไทยที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงนัก แม้ลูกจ้างทั้งหมดมีทั้งผู้ที่ทำงานในและนอกภาคเกษตรกรรม แต่ก็มีความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ไม่สูงเท่าผู้ประกอบการอาชีพอิสระ โดยดัชนีโกล์โดยรวมของผู้ประกอบการอาชีพอิสระมีค่าสูงกว่าแรงงานที่มีสถานภาพ

เป็นลูกจ้างมากกว่าสองเท่าด้วยซ้ำ ทั้งนี้ เนื่องจากผู้ประกอบการอาชีพอิสระมีทั้งผู้ทำงานในและนอกภาคเกษตรแล้ว ในภาคเกษตรเองก็มีความแตกต่างระหว่างเกษตรกรในแต่ละภาคส่วนและเกษตรกรแต่ละประเภทซึ่งทำการเกษตรโดยวิธีการผลิตดั้งเดิมและเกษตรกรที่ใช้วิธีการผลิตแบบใหม่ (Sarntisart, 2000)

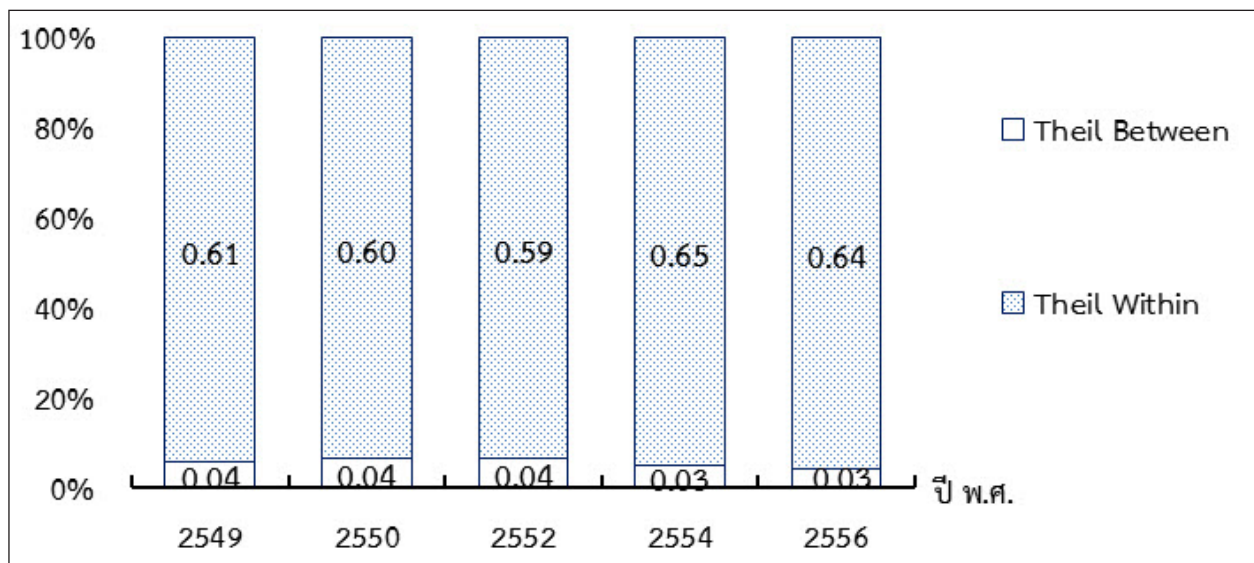
ภาพที่ 6 ดัชนีโกล์ของแรงงาน พ.ศ. 2549-2556

ที่มา: คำนวณโดยผู้วิจัย

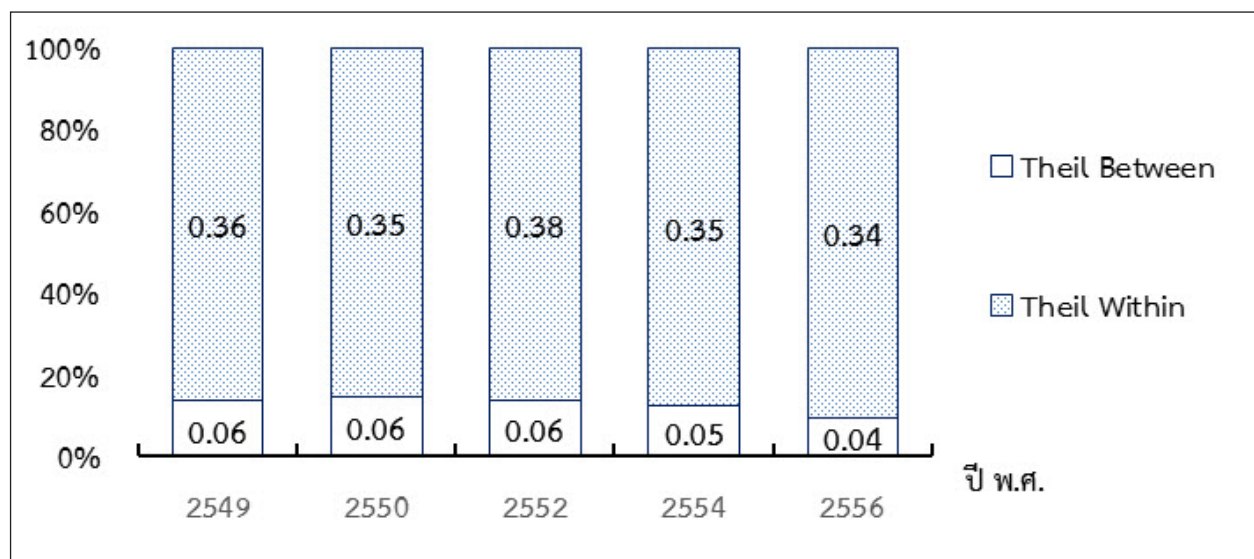
- สาเหตุของความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ของแรงงาน

เมื่อพิจารณาไปในรายละเอียดของความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ของแรงงานในประเทศไทย งานศึกษานี้พบว่า สาเหตุหลักของความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ของแรงงานทั้งหมด ทั้งผู้ที่มีสถานภาพเป็นลูกจ้างและผู้ประกอบการอาชีพอิสระนั้น มาจากความไม่เท่าเทียมกันในกลุ่มอายุ โดยผลของอายุ (age effect) หรือโดยความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มอายุนั้นมีผลน้อยมาก ดังงานศึกษาด้วยข้อมูลในประเทศฟิลิปปินส์ของ Estudillo (1997) ข้อมูลในประเทศอินโดนีเซียของ Akita, Lukman, and Yamada (1999) และข้อมูลในประเทศศรีลังกาของ Karunaratne (2000) ทั้งนี้ ค่าดัชนีโกล์ที่แบ่งแยกส่วนประกอบเป็นความแตกต่างหรือความไม่เท่าเทียมกันภายในกลุ่ม และความแตกต่างหรือ

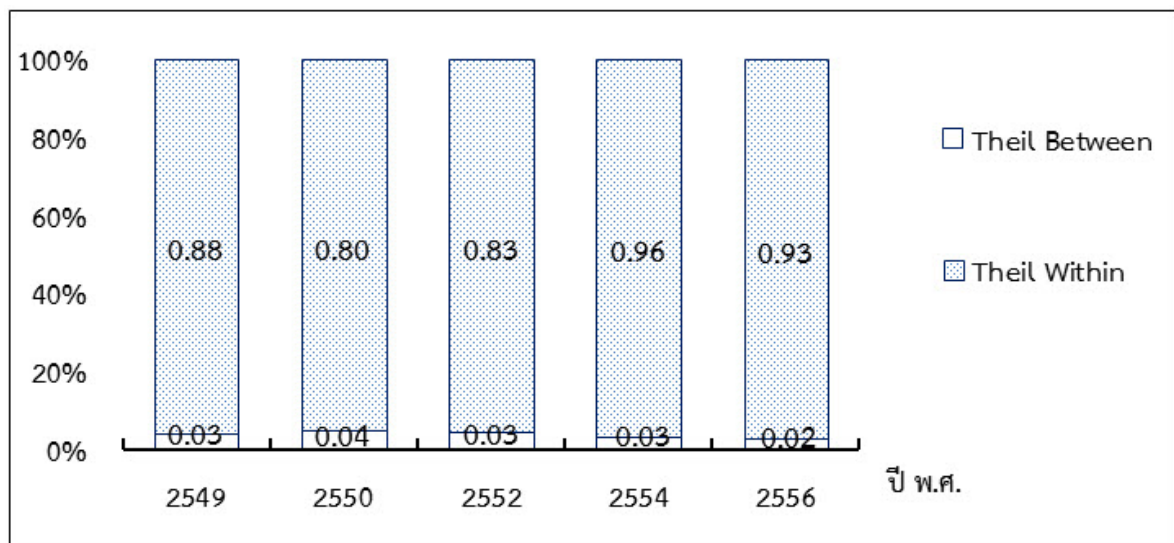
ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่ม ที่แสดงในภาพที่ 7-9 แสดงให้เห็นว่า ส่วนประกอบที่เป็นความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างกลุ่มอายุนั้นมีน้อยมาก คือ ประมาณร้อยละ 2 ถึง 6 ของความไม่เท่าเทียมโดยรวมในประเภทแรงงานทั้งหมดและผู้ประกอบการอาชีพอิสระ แม้ในประเภทลูกจ้าง ส่วนประกอบนี้มีสูงถึงร้อยละ 15 ในปี พ.ศ. 2549 แต่ก็ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 8 ในปี พ.ศ. 2556 โดยความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ของแรงงานทั้งหมด และผู้ประกอบการอาชีพอิสระเป็นผลจากความไม่เท่าเทียมกันภายในแต่ละกลุ่มอายุโดยเฉลี่ยร้อยละ 95 และร้อยละ 97 ตามลำดับ แม้ในปี พ.ศ. 2549 ความไม่เท่าเทียมกันภายในแต่ละกลุ่มอายุของลูกจ้างในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา มีค่าเฉลี่ยเพียงร้อยละ 87 แต่ในปี พ.ศ. 2556 ส่วนประกอบนี้ก็มีความสำคัญสูงขึ้นมาเป็นร้อยละ 92 ของค่าดัชนีโดยรวม

ภาพที่ 7 ส่วนประกอบของค่าดัชนีไทล์ของแรงงาน พ.ศ. 2549-2556
ที่มา: คำนวณโดยผู้วิจัย

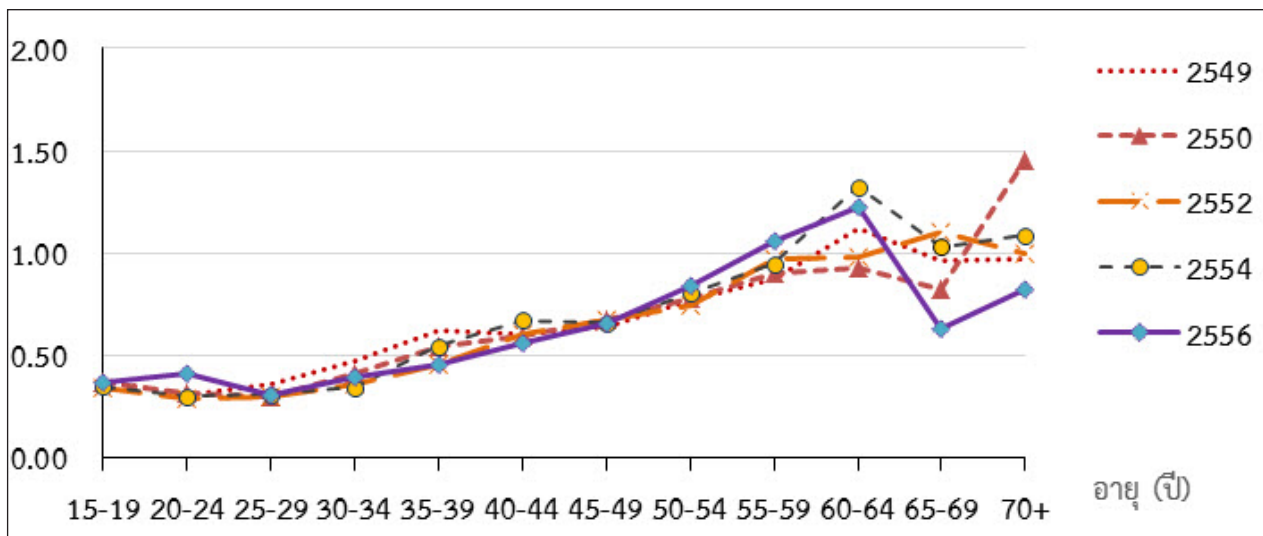
ภาพที่ 8 ส่วนประกอบของค่าดัชนีไทล์ของลูกจ้าง พ.ศ. 2549-2556
ที่มา: คำนวณโดยผู้วิจัย

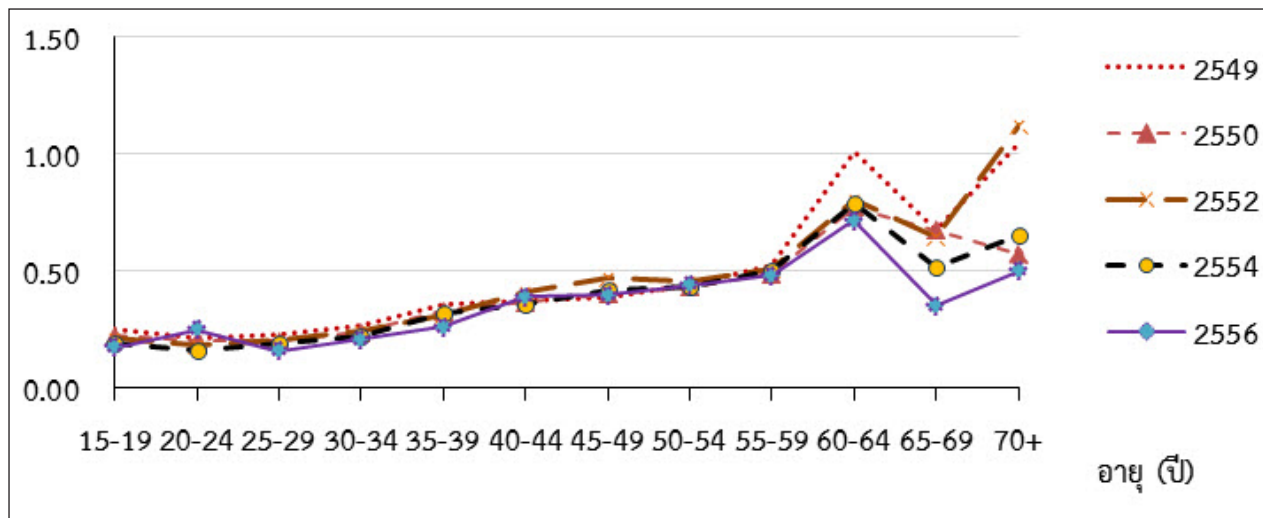
ภาพที่ 9 ส่วนประกอบของค่าดัชนีไธล์ของผู้ประกอบอาชีพอิสระ พ.ศ. 2549-2556
ที่มา: คำนวณโดยผู้วิจัย

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบว่า กลุ่มแรงงานที่มีอายุมากขึ้นมีค่าความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ภายในกลุ่มอายุยิ่งสูงขึ้น ซึ่งไม่ต่างจากงานศึกษาของ Estudillo (1997); Akita, Lukman, and Yamada (1999); และ Karunaratne (2000) นัก อย่างไรก็ตาม แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของค่าความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในแต่ละกลุ่มอายุนี้มีลักษณะที่แตกต่างกันบ้างตามประเภทของแรงงาน ภาพที่ 10-12 แสดงค่าดัชนีไธล์ของแรงงานในแต่ละกลุ่มอายุ โดยแรงงานที่มีอายุน้อยอายุระหว่าง 15-29 ปีนั้น ยังมีรายได้ที่น้อยจึงมีความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ที่น้อย ส่วนความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ภายในกลุ่มอายุของแรงงานทั้งหมดนั้นมีค่าค่อยๆ สูงขึ้นตามอายุ โดยมีค่าเพิ่มขึ้นสูงมากและสูงสุดในกลุ่มอายุ 60-64 ปีและลดลงในกลุ่มอายุ 65-69 ปี แต่ก็เพิ่มขึ้นอีกครั้งเมื่อแรงงานอายุ 70 ปีขึ้นไป ทั้งนี้ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของค่าความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในแต่ละกลุ่มอายุของ

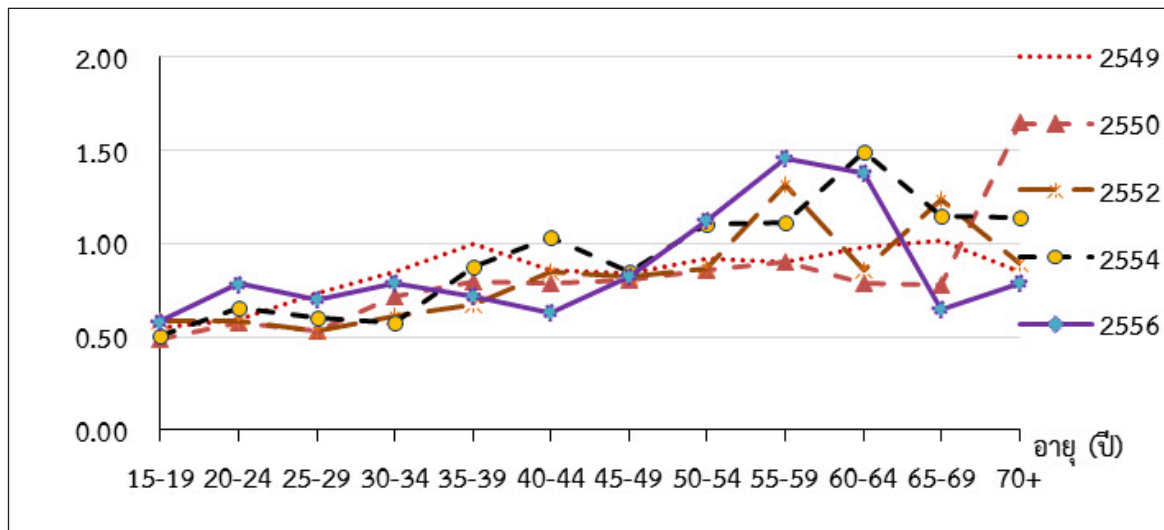
ลูกจ้างคล้ายภาพรวมแรงงานทั้งหมด ส่วนผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระนั้น แม้ปี พ.ศ. 2549 ค่าความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ภายในกลุ่มอายุไม่ได้แสดงถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงระหว่างกลุ่มอายุมากนัก แต่ในปี พ.ศ. 2554 และ พ.ศ. 2556 ค่าความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ภายในกลุ่มอายุก็มีค่าสูงขึ้นตามอายุ โดยในปี พ.ศ. 2556 ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ภายในกลุ่มอายุมีค่าสูงสุดในกลุ่มอายุ 55-59 ปี และลดลงเพียงเล็กน้อยในกลุ่มอายุ 60-64 ปี จากนั้นก็มีค่าที่ลดต่ำลงการที่พบค่าความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ภายในกลุ่มอายุของแรงงานทั้งสองประเภทลดต่ำลงมากในกลุ่มอายุ 65-69 ปี อาจเป็นด้วยแรงงานในช่วงนี้ที่ยังทำงานอยู่ต่างก็มีรายได้จากการทำนายน้อยเมื่อเทียบกับวัยทำงานหลัก และด้วยปัญหาสุขภาพที่มีมากขึ้นของผู้สูงอายุวัย 70 ปีขึ้นไป จึงยังคงเหลือผู้สูงอายุไม่มากนักที่ยังคงทำงานได้ดี ดังนั้นจึงอาจทำให้ค่าความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ภายในกลุ่มนี้จึงมีค่าสูงขึ้นอีก

ภาพที่ 10 ดัชนีไทล์ของแรงงานในแต่ละกลุ่มอายุ พ.ศ. 2549-2556
ที่มา: คำนวณโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 11 ดัชนีไทล์ของลูกจ้างในแต่ละกลุ่มอายุ พ.ศ. 2549-2556
ที่มา: คำนวณโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 12 ดัชนีโวลของผูประกอบอาชีพอิสระในแต่ละกลุ่มอายุ พ.ศ. 2549-2556
ที่มา: คำนวณโดยผู้วิจัย

บทสรุปและข้อเสนอแนะทางนโยบาย

งานศึกษานี้ได้พยายามวัดความมีส่วนร่วมของความแตกต่างของอายุต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในประเทศไทย อันเป็นผลของโครงสร้างตามอายุ ดังแนวคิดของ Paglin (1975) งานศึกษานี้ได้แบ่งแรงงานตามสถานภาพการทำงานของแรงงาน คือ แรงงานที่เป็นลูกจ้างที่ได้รับผลตอบแทนจากการทำงานในรูปของค่าจ้างหรือเงินเดือน และแรงงานผู้ประกอบการอาชีพอิสระที่ได้รับผลตอบแทนการทำงานโดยประกอบกิจกรรมในครัวเรือนทั้งในและนอกภาคเกษตรกรรม เพื่อให้สามารถวัดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ของบุคคลดังกล่าว งานศึกษาจึงได้ทำการประมาณค่าผลตอบแทนจากการทำงานของแรงงานกลุ่มนี้ โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนในปี พ.ศ. 2549 2550 2552 2554 และ 2556 เพื่อให้สามารถวัดผลของความแตกต่างของอายุต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ งานศึกษานี้ได้แยกกลุ่มของแรงงานแต่ละประเภทออกเป็น 12 กลุ่มอายุ แล้วใช้ดัชนีโวลวัดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ โดยดัชนีโวลนั้นประกอบด้วยดัชนีโวลที่วัดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ภายในกลุ่มอายุ และดัชนีโวลที่วัดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างกลุ่มอายุ ซึ่งเป็นส่วนที่แสดงถึงผลของอายุต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้

ผลการศึกษาทำให้ได้ข้อสรุปประการแรก คือ ความไม่เท่าเทียมกันของแรงงานที่มีสถานภาพเป็นลูกจ้างนั้นไม่สูงเท่ากับแรงงานที่มีสถานะเป็นผู้ประกอบการอาชีพอิสระ โดย

ค่าดัชนีโวลของผู้ประกอบการอาชีพอิสระสูงกว่าลูกจ้างมากกว่าสองเท่า ประการต่อมา คือ “ผลของอายุ” ไม่ใช่ปัจจัยสำคัญในการกำหนดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในประเทศไทย เนื่องจากค่าดัชนีโวลที่แสดงความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างอายุมีค่าที่ต่ำมาก แต่จากค่าดัชนีโวลที่ประกอบด้วยดัชนีวัดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ที่ภายในกลุ่มอายุเป็นร้อยละที่สูงมาก จึงสรุปได้ว่า ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในประเทศไทย มีสาเหตุสำคัญจากความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ภายในแต่ละกลุ่มอายุแรงงานนั่นเอง ข้อสรุปที่สำคัญอีกประการที่ได้จากงานศึกษานี้ คือ ในภาพรวมนั้นยิ่งแรงงานมีอายุมากขึ้น ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ภายในกลุ่มของแรงงานยิ่งสูงขึ้น โดยความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ภายในกลุ่มอายุ 60-64 ปี มีค่าสูงกว่าแรงงานอายุน้อยและแรงงานวัยทำงานหลัก แม้แรงงานทั้งสองประเภทมีความแตกต่างกันทั้งค่าและลักษณะแนวโน้มของดัชนีความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ แต่ผลการศึกษาของแรงงานทั้งสองประเภทต่างก็แสดงถึงความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ภายในกลุ่มแรงงานสูงอายุที่มีค่าสูงกว่าแรงงานอายุน้อยเช่นกัน ดังนั้น ในการดำเนินนโยบายเพื่อลดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในประเทศไทย รัฐบาลจึงควรมุ่งลดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในกลุ่มผู้สูงอายุด้วย

อย่างไรก็ตาม งานศึกษานี้ไม่ได้นำเงินโอนจากสมาชิกครัวเรือนหรือจากภาครัฐมารวมในการคำนวณรายได้ ทำให้ไม่สามารถชี้ถึงปัญหาความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้และ

ความสามารถในการหารายได้จากการทำงานของผู้สูงอายุ ได้อย่างชัดเจน จากการพบว่า ในกลุ่มลูกจ้างอายุ 60-64 ปี มีความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้สูงที่สุดนั้น เนื่องจากโดยทั่วไป ลูกจ้างกลุ่มนี้ส่วนใหญ่หยุดทำงานอันเนื่องจากการเกษียณอายุ ซึ่งมีเพียงบางคนที่ได้รับการจ้างต่อ โดยในกลุ่มนี้อาจต้อง ลดเวลาหรือค่าจ้างลงเพื่อให้ได้ทำงาน โดยเฉลี่ยแล้วรายได้ ของลูกจ้างกลุ่มนี้จึงลดลงไปมาก ดังนั้น เพื่อลดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ของผู้สูงอายุ ภาครัฐจึงควรสร้างระบบ การจ้างงานให้ผู้สูงอายุสามารถทำงานต่อไปได้ มาตรการ เพื่อส่งเสริมโอกาสการทำงานแก่ผู้สูงอายุ และช่วยเหลือ ผู้สูงอายุที่ต้องการทำงานให้มีโอกาสทำงานอยู่ต่อไป โดยอาจ มีมาตรการช่วยเหลือการจ้างงานครอบคลุมไปถึงการปรับ ทัศนคตินายจ้างในการจ้างแรงงานสูงอายุ ทำให้นายจ้างเห็นว่า ผู้สูงอายุยังคงมีความสามารถในการทำงาน นอกจากนี้ ภาครัฐควรมีโปรแกรมการฝึกอบรมฝีมือแรงงานสำหรับแรงงานสูงอายุ เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่แรงงานสูงอายุเป็นพิเศษ เพื่อให้พัฒนาศักยภาพจนสามารถทำงานในสภาพแวดล้อมของ เทคโนโลยีใหม่ต่อไปได้ หรือจัดโครงการการอบรมทักษะ- อาชีพต่างๆ เพื่อเป็นทางเลือกให้ผู้สูงอายุสามารถเลือก

อาชีพใหม่หลังจากออกจากงานเดิม หรือใช้มาตรการจูงใจให้นายจ้างจัดอบรมเองแก่แรงงานอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปของตน

สำหรับผลที่พบค่าความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ที่สูงในกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอิสระนั้น นอกจากส่วนหนึ่งอาจเป็นผลจากการการรวมผู้ประกอบการอาชีพอิสระที่ทำงานในและนอกภาคเกษตรเข้าด้วยกันแล้ว ยังอาจเป็นผลจากการที่ในช่วง แรงงานหนุ่มสาวได้อพยพจากภาคเกษตรเข้าไปทำงานในภาคอุตสาหกรรม เหลือเพียงเด็กและผู้สูงอายุอยู่ในภาคเกษตร (Sarntisart, 2000) จึงทำให้ครัวเรือนประเภทนี้ในภาคเกษตรมีผลประกอบการต่ำ ผู้สูงอายุในครัวเรือนนี้จึงมีรายได้ที่ต่ำกว่าครัวเรือนที่มีสมาชิกหนุ่มสาวอยู่ช่วยทำงาน ผลการศึกษาจึงพบว่าความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ของกลุ่มผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพอิสระมีค่าสูงด้วย ดังนั้น นโยบายพัฒนาภาคเกษตรของภาครัฐจึงควรให้ความสนใจในปัญหานี้ด้วย นอกจากนี้ เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเพิ่มผลิตภาพการผลิต ภาครัฐควรมีโปรแกรมเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุ ให้ได้รับความรู้ด้านการผลิต ตลอดจนให้ความสนับสนุนด้านต่างๆ ทั้งด้านข่าวสารและการตลาดด้วย ♦

References

- Akita, T., Lukman. R. A., & Yamada, Y. (1999). Inequality in the distribution of household expenditures in Indonesia: A Theil decomposition analysis. *The Developing Economies*, 37-2(June), 197-211.
- Aghion, P., Caroli, E., & Garcia-Penalosa, C. (1999). Inequality and economic growth: The perspective of the new growth theories. *Journal of Economic Literature*, 37(4), 1615-1660.
- Alesina, A., & Rodrik, D. (1994). Distributive politics and economic growth. *Quarterly Journal of Economics*, 109(2), 465-490.
- Barro, R. J. (2000). Inequality and growth in a panel of countries. *Journal of Economic Growth*, 5(1), 5-32.
- Beblo, M., & Knaus, T. (2001) Measuring income inequality in Euroland. *Review of Income and Wealth*, 47(3), 301-320.
- Behrman, J., Birdsall, N., & Szekely, M. (2000). Intergenerational mobility in Latin America: Deeper markets and better schools make a difference. In N. Birdsall, & C. Graham (Eds.), *New markets, new opportunities? Economic and social mobility in a changing world* (pp. 135-167). Washington DC: The Brookings Institution and the Carnegie endowment for international peace.

- Boonyamanond, S., & Holmuyoung, C. (2010). How does the household economic situation look like when the elderly are the household head? In S. Thaweesit, & S. Boonyanond (Eds.). *Population and society 2010: Value of the elderly from the eye of Thai society* (pp. 107-127). Mahidol University Institute for Population and Social Research, Document No. 372. Nakhonpathom: Institute for Population and Social Research Mahidol University.
- Bourguignon, F. (1981). Pareto superiority of unegalitarian equilibria in Stiglitz' model of wealth distribution with convex saving function. *Econometrica*, 49(6), 1469-1475.
- Cornia, G. A., Addison, T., & Kiiski, S. (2004). Income distribution change and their impact in the post-second world war period. In G. A. Cornia (Ed.). *Inequality, growth, and poverty in an era of liberalization and globalization* (pp. 25-56). Oxford: Oxford University Press.
- Estudillo, J. (1997). Income inequality in the Philippines, 1961-91. *The Developing Economics*, 35-1(March), 68-95.
- Fairlie, R. W. (2005). Self-employment, entrepreneurship and the NLSY79. *Monthly Labor Review*, 128(2), 40-47.
- Fofack, H., & Zeufack, A. (1999). Dynamics income of inequality in Thailand: Evidence from household pseudo-panel data. Retrieved August 15, 2017, from http://siteresources.worldbank.org/INTPGI/Resources/342674-1206111890151/13248_Dynamics_of_IncomeInequality.pdf
- Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute. (2010). *Raīngān sathānakān phū sūng'āyū Thai Phō.Sō. 2552* [Situation of the Thai elderly 2009]. Bangkok: Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute.
- Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute. (2013). *Raīngān sathānakān phū sūng'āyū Thai Phō.Sō. 2555* [Situation of the Thai elderly 2012]. Bangkok: College of Population Studies, Chulalongkorn Universities.
- Freeman, R. A. (2011). Accounting for the self-employed in labor share estimates: The case of the United States. Retrieved August 15, 2017, from <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/5kg0w877vlgw-en.pdf?expires=1509017403&id=id&accname=guest&checksum=F8635AF5AA66B72BED0D4DD2F8E87B5F>
- Galor, O., & Zeira, J. (1993). Income distribution and macroeconomics. *Review of Economic Studies*, 60(1), 35-52.
- Georgellis, Y., & Wall, H. J. (2000). Who are the self-Employed? *Federal Reserve Bank of St. Louis Review*, November/December, 15-24.
- Giandrea, M. D., Cahill, K. E., & Quinn, J. F. (2008). *Self employment as a step in the retirement process* (Issue brief 15). Boston, MA: The Centre on Aging and Work at Boston College.
- Guscina, A. (2006). Effects of globalization on labor's share in national income. (IMF Working paper). Retrieved August 15, 2017, from <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2006/wp06294.pdf>
- Hipple, S. F. (2010). Self-employment in the United States. *Monthly Labor Review*, 113(9), 17-32.
- Karunaratne, H. D. (2000). Age as a factor determining income inequality in Sri Lanka. *The Developing Economics*, 38(2), 211-42.
- Khunkarnrai, S. (2013). *Age-earnings and age-productivity profiles of self-employed workers in Thailand* (Master's thesis, Thammasat University).

- Krongkaew, M., & Tinakorn, P. (1985). Saphāwa khwām yakchōn læ kām kračhāi rāidai nai prathēt Thai pī 2518/ 19 læ 2524 [Poverty situation and income distribution in Thailand Year 1975/76 and 1981]. *Thammasat Economic Journal*, 3(4), 54-99.
- Krueger, A. (1999). Measuring labor's share. *American Economic Review*, 89(2), 45-51.
- Kuznets, S. (1955). Economic growth and income inequality. *The American Economic Review*, 45(1), 1-28.
- Langoni, C. G. (1973). *Income distribution and economic development in Brazil*. Rio de Janeiro: Expressão e Cultura.
- Lazear, E. P., & Rosen, S. (1981). Rank-order tournaments as optimum labor contracts. *Journal of Political Economy*, 89(5), 841-864.
- Mincer, J. (1958). Investment in human capital and personal income distribution. *The Journal of Political Economy*, 66(4), 281-302.
- Mincer, J. (1974). *Schooling, experience and earnings*. New York: Columbia University Press for the National Bureau of Economic Research.
- Mookherjee, D., & Shorrocks, A. (1982). A decomposition analysis of the trend in U.K. income inequality. *The Economic Journal*, 92(368), 886-902.
- National Statistical Office. (2004). Kānsamruāt kānchai wēlā khōng prachākōn: Wēlā thī chai dōi chālā khōng prachākōn 'āyū tangtāe sip pī khun pai čhamnæk tām kitčhakam lak læ klum 'āyū thūa rāčha'ānāčhak Phō. So. 2547 [The time use survey: Average time of participants 6 years of age and over by main activity, and age group, whole kingdom: 2004]. Retrieved July 2, 2017, from http://service.nso.go.th/nso/nso_center/project/search_center/23project-th.htm
- National Statistical Office. (2009). Kānsamruāt kānchai wēlā khōng prachākōn: Wēlā thī chai dōi chālā khōng prachākōn 'āyū tangtāe sip pī khun pai čhamnæk tām kitčhakam lak læ klum 'āyū thūa rāčha'ānāčhak Phō. So. 2552 [The time use survey: Average time of participants 6 years of age and over by main activity, and age group, whole kingdom: 2009]. Retrieved July 2, 2017, from http://service.nso.go.th/nso/nso_center/project/search_center/23project-th.htm
- National Statistical Office. (2015). Kānsamruāt kānchai wēlā khōng prachākōn: Wēlā thī chai dōi chālā khōng prachākōn 'āyū tangtāe sip pī khun pai čhamnæk tām kitčhakam lak læ klum 'āyū thūa rāčha'ānāčhak Phō. So. 2558 [The time use survey: Average time of participants 6 years of age and over by main activity, and age group, whole kingdom: 2015]. Retrieved July 2, 2017, from http://service.nso.go.th/nso/nso_center/project/search_center/23project-th.htm
- Paglin, M. 1975. The measurement and trend of inequality: A basic revision. *The American Economic Review*, 65(4), 598-609.
- Permpoonwiwat, C. K., & Choiejit, R. (2014). Khwām lūamlam khōng rāidai khōng khruārūan Thai - miti thāng phēt [Income inequality among Thai households: Gender issue]. *Srinakharinwirot Research and Development (Journal of Humanities and Social Sciences)*, 6(11), 24-39.
- Perotti, R. (1996). Growth, income distribution and democracy: What the data say. *Journal of Economic Growth*, 1(2), 149-87.
- Polachek, S. W. (2007). Earnings over the lifecycle: The Mincer earnings function and its applications. Retrieved August 15, 2009, from <http://ftp.iza.org/dp3181.pdf>

- Pratumtararat, P. (2016). *Kāṇsuksā khwāmpenpaidai nai kān khayāi 'āyū kasīān kānthamngān kōṛanī suksā bōṛisat sī phi 'ōn čhakat (Mahāchon)* [The feasibility of extending the age for retirement: A case study of CP ALL Public Company Limited] (Master's independent study, Thammasat University).
- Psacharopolous, G. (1985). Returns to education: A further international update and implication. *Journal of Human Resources*, 20, 583-604.
- Samtisart, I. (1994). Review: Poverty, income inequality, and health care consumption in Thailand. *Southeast Asian J Trop Med Public Health*, 25(4), 618-627.
- Sarntisart, I. (2000). Growth, structure change and inequality: The experience of Thailand (Working Papers No. 207). Retrieved August 15, 2017, from <https://www.wider.unu.edu/sites/default/files/wp207.pdf>
- Shorrocks, A. F. (1984). Inequality decomposition by population subgroups. *Econometrica*, 52(6), 1369-1385.
- Soonthornchawakan, N. (2016a). *Setthasāt rāṅngngān* [Labor economics]. Pathum Thani: Thammasat Printing House.
- Soonthornchawakan, N. (2016b). *Kānthamngān lāe phontōpthāen rāṅngngān khōng phū sūng'āyū Thai* [The workings of the Thai elderly and their earnings]. *Executive Journal*, 36(1), 62-78.
- Theil, H. (1967). *Economics and information theory*. Chicago: Rand McNally.
- Tinakorn, P. (2002). Khwāmlūamlam khōng kārōk ra čhā yōṛāidai nai chuāng thotsawat khōng kānphatthana prathet [Income inequality during the four decades of development: 1961-2001]. *Thammasat Economic Journal*, 20(2-3), 141-208.
- Young, A. (1995). The tyranny of numbers: Confronting the statistical realities of the East Asian growth experience. *The Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 541-680.